

УДК 338.2:351

DOI <https://doi.org/10.51547/ppp.dp.ua/2024.2.6>

Завгородня Світлана Павлівна,

кандидат наук з державного управління,

старший науковий співробітник

відділу соціальної стратегії центру економічних і соціальних досліджень

Національного інституту стратегічних досліджень

ORCID ID: 0000-0002-2177-9995

ЕКОНОМІЧНА НЕРІВНІСТЬ В УКРАЇНІ: ОЦІНЮВАННЯ РИЗИКІВ В ІНТЕРЕСАХ ЗМІЦНЕННЯ СТІЙКОСТІ

ECONOMIC INEQUALITY IN UKRAINE: ASSESSING RISKS IN THE INTEREST OF STRENGTHENING RESILIENCE

У статті проведено аналіз динаміки економічної нерівності як ризику для зміцнення стійкості, що змінилася в результаті повномасштабної збройної агресії РФ проти України у глобальному вимірі й у розрізі її видів. Оцінювання динаміки видів економічної нерівності дозволило виявити найбільш значущі для зміцнення стійкості держави і суспільства негативні наслідки, а також нові можливості для створення потенціалу. Негативні наслідки від поглиблення економічної нерівності, що визначені у розрізі видів економічної нерівності дали змогу: на порядок денний органів державної влади встановити першочергові проблемні питання та завдання, які потребують розв'язання; виділити категорії населення на які мають бути спрямовані державно-управлінські впливи для першочергового вирішення завдань в інтересах зміцнення стійкості. В умовах обмеженості ресурсів першочерговими завданнями постають: (а) для найбільш вразливих груп населення забезпечення рівного доступу до безпечної і якісної продовольчої продукції, енергетичних послуг з метою забезпечення життєдіяльності суспільства; (б) для представників середнього класу, які формують найбільший споживчий ринок і забезпечують стабільність суспільства - зменшення впливу наслідків від поглиблення економічної нерівності шляхом створення рівних можливостей втілення відповідальності за власний добробут; (с) розробка «покрачених умов» державної підтримки для найбільш вразливих категорій населення, що втратили житло для реалізації права на житло, одночасно з проведенням процесу верифікації; для населення, яким належать майнові права на законсервовані об'єкти незавершеного будівництва і які зацікавлені у добудові житла з покращеним рівнем житлових умов; категорії населення, які мають бажання відбудувати / відновити будівлі з близьким до нуля рівнем споживання енергії.

Ключові слова: економічна нерівність, національна стійкість, ризик, споживчі характеристики, доходи, майно, державно-управлінська діяльність.

The article analyzes the dynamics of economic inequality, which has changed as a result of the Russian Federation's full-scale armed aggression against Ukraine, in a global dimension and in terms of its types. Assessing the dynamics of types of economic inequality made it possible to identify the most significant negative consequences for strengthening the stability of the state and society, as well as new opportunities for creating potential. The negative consequences of the deepening of economic inequality, manifested in its forms, made it possible to determine: priority issues and tasks that need to be solved on the agenda; to highlight the categories of the population that state and administrative influences should be targeted regarding the priority solution of problems in the interests of strengthening stability. In the conditions of limited resources, the primary tasks are: (a) for the most vulnerable groups of the population, ensuring equal access to safe and high-quality food products, energy services in order to ensure the vital activities of society; (b) for representatives of the middle class, reducing the impact of the consequences of deepening factors of economic inequality by creating equal opportunities to exercise responsibility for their own well-being, which form the largest consumer market and ensure the stability of society; (c) for the most vulnerable categories of the population that have lost housing, the development of "improved tools" of state support for realizing the right to housing under the conditions of the verification process; for the population that owns property rights on preserved objects of unfinished construction and that are interested in the completion of housing with an improved level of living conditions; population categories that have a desire to rebuild / restore buildings with close to zero energy consumption.

Ключові слова: economic inequality, national stability, risk, consumer characteristics, income, property, state management activity.

Постановка проблеми. Економічну нерівність на сьогодні визначено загрозою світового масштабу, яка має тенденцію до зростання. У звіті

Oxfam «Вживання найбагатших» («Survival of the Richest») [1] зазначається, що протягом 2020–2022 рр. 63% усіх нових багатств отримали

лише 1% найбагатших людей світу. Зважаючи на світову тенденцію, проблема поглиблення економічної нерівності на сучасному етапі притаманна також і країнам Європейського Союзу. Про різні причини зростання економічної нерівності зазначається в документах з аналізу Планів відновлення і стійкості (Analysis of the recovery and resilience plan) Болгарії, Естонії, Латвії, Литви. Наприклад, у Болгарії встановлено один із найвищих рівнів нерівності в доходах серед країн ЄС; в Естонії спостерігається один із найвищих показників гендерного розриву в оплаті праці серед країн Єврозони; у Латвії відзначається погане фінансування соціальної системи та значна нерівномірність у розподілі доходів через податки й соціальні трансфери.

Згідно з офіційними статистичними даними в Україні життєвий рівень населення є нижчим, ніж в країнах Європейського Союзу. Наприклад, в Україні Індекс Джині (використовується для розрахунку нерівності доходів, оскільки доходи виступають базовою складовою економічної нерівності) протягом 2021–2022 рр. оцінювався на рівні близько 26 % [2]. Середній показник Індeksu Джині у ЄС у 2021 р. становив 29,6 %, а у 2022 р. зріс до 30,2 % [3]. Між тим фахівці вважають, що статистичні дані щодо диференціації доходів населення не висвітлюють ситуації щодо економічної нерівності загалом, адже: (i) офіційні статистичні дані, які стосуються нерівності в доходах не враховують значної їх тінізації, що переважає у груп населення з вищими доходами [4]; (ii) якщо характеризувати різні види економічної нерівності, то офіційні статистичні дані розкривають неоднозначну ситуацію щодо проблеми економічної нерівності загалом [5].

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Указом Президента України «Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року» від 30 вересня 2019 р. № 722 визначено завдання забезпечувати дотримання Цілей сталого розвитку, в тому числі Цілі 10 «Скорочення нерівності». Для реалізації Цілі 10 «Скорочення нерівності», в частині економічної нерівності визначено завдання, яким передбачено зменшення диференціації доходів.

Дослідженню теоретичних засад поширення економічної нерівності приділяли увагу науковці, передусім у галузі економічних наук. Увага науковців у галузі економічних наук була зосереджена на дослідженні: різних чинників економічної нерівності (висвітлено у дослідженнях фахівців Інституту демографії та соціальних досліджень імені М.В. Птухи НАН України) [6];

питання нерівності за доходами, майном та забезпечення рівного доступу до ресурсів (досліджували науковці І.Лаврук, С.Тодорюк, В.Кифяк) [5]; впливу складових економічної нерівності на формування середнього класу (розглядали О.Чубка, І.Скоропад, А.Путицький [7]); економічної нерівності в глобальному масштабі, що пов'язано з відмінностями у розвитку між країнами і соціально-економічними можливостями держав (В.Денисенко [8] В.Опалько [9]).

Метою статті є оцінювання динаміки складових економічної нерівності в Україні у період повномасштабної збройної агресії РФ, визначення наслідків від дії ризиків поглиблення економічної нерівності для визначення порядку денного органами державної влади в інтересах зміцнення стійкості.

Виклад основного матеріалу дослідження. Передумовою розбудови соціальної держави (стаття 1 Конституції України) в умовах існування збурюючих впливів, зокрема зовнішнього середовища, існування суперечностей відносин, які виникають у процесі соціально-економічної життєдіяльності є забезпечення стійкості держави і суспільства. Варто враховувати, що в діалектиці суперечності розглядаються як фундаментальна ознака прояву єдності та боротьби протилежностей, а відтак ті чи інші суперечності можуть бути й чинником, які сприяють соціально-економічному розвитку. Ефективно реагувати на деструктивні впливи, які виникають у процесі соціально-економічної життєдіяльності, забезпечувати адаптацію держави та суспільства до мінливості та невизначеності зовнішніх впливів – полягає завдання органів державної влади. В умовах існування зростаючої загрози світового масштабу - поглиблення економічної нерівності, серед пріоритетів органів державної влади має бути оцінювання ризиків, визначення уразливості до встановленої тенденції у державі і суспільстві.

У положеннях Концепції забезпечення національної системи стійкості, яка введена в дію Указом Президента України від 27 вересня 2021 р. № 479/2021 [10], задекларовано завдання з системного аналізу та оцінювання ризиків для найбільш важливих сфер життєдіяльності суспільства і держави, зокрема економічної, соціальної. З-поміж основних проблем, які потребують розв'язання в контексті впровадження національної системи стійкості в практичну діяльність, відзначається [11; 13] відсутність загальних методологічних засад оцінювання ризиків і відповідних спроможностей необхідних для подолання виявлених загроз. Фахівці Національного інституту стратегічних досліджень (О.Резнікова, К.Войтовський,

А.Лепіхов) [11] запропонували методологію оцінювання ризиків і загроз для розбудови національної системи стійкості та обґрунтували доцільність її використання. Використання запропонованої авторами робіт [11; 12] методології оцінювання ризиків передбачає послідовне виконання низки завдань: 1-й етап - визначення найбільших загроз для національної безпеки; 2-й – поглиблений аналіз можливих наслідків; 3-й – оцінювання спроможностей, виявлення уразливостей; 4-й – геопростора підтримка, поширення результатів оцінювання ризиків, моніторинг і повторне оцінювання ризиків з урахуванням отриманого досвіду.

В даному випадку мова йде про використання запропонованої методології для оцінювання загрози світового масштабу – поглиблення економічної нерівності в інтересах зміцнення стійкості суспільства та держави. Тому в межах нашого дослідження передбачається виконання завдань щодо проведення системного аналізу характеристик, спричинених поглибленням економічної нерівності в Україні, зокрема виявлення негативних наслідків, а також нових можливостей, які можуть мати певний потенціал для розвитку.

Проведення аналізу безпекового середовища у розрізі певних сфер, зокрема економічної, соціальної за визначеними індикаторами у динаміці, передбачено першочерговим завданням. Аналіз безпекової ситуації дає змогу визначити перелік ризиків у відповідній сфері, які потребують найбільшої уваги. У нашому випадку для аналізу безпекової ситуації в аспекті економічної нерівності доцільно проаналізувати підходи до визначення вимірів економічної нерівності, її видів, а також визначити показники для оцінювання динаміки економічної нерівності.

Загалом науковці трактують поняття «економічна нерівність» як нерівномірний розподіл економічних ресурсів між окремими особами у групі, між групами населення чи між країнами світу, що обмежує можливості для економічного зростання країн та окремих індивідумів [7; 9]. Вбачається, що причини економічної нерівності полягають у: (і) наявності характеристик населення, що впливають на можливості одержання різного рівня доходу, особливості структури споживання тих чи інших товарів та послуг; (ii) особливості механізму розподілу національного доходу і багатства, що обумовлюють обмеженість доступу до ресурсів (є об'єктом даного наукового дослідження). Проблемне поле дослідження економічної нерівності залишається актуальним у глобальному вимірі (акцентували увагу В.Опалько, В.Денисенко,

О.Чубка, І.Скороход, А.Путицький), а також щодо чинників економічної нерівності (фахівці Інституту демографії та соціальних досліджень імені М.В. Птухи НАН України, І.Тимошенко, О.Нашекіна, В.Опалько).

У глобальному вимірі для визначення динаміки економічної нерівності В.Опалько пропонує використовувати індекс глобальної нерівності як відношення ВВП на душу населення за паритетом купівельної спроможності у динаміці, а також у співвідношенні однієї країни з вищим значенням до цього ж критерію, іншої країни з нижчим значенням [9]. Також у дослідженні В.Опалько відзначає, що сучасні дослідження глобальної економічної нерівності здійснюються з використанням показника співвідношення статків найбагатших людей до найбільш бідної частки населення світу (співставляють володіння 1% найбагатшого населення у загальній сукупності багатства окремої країни і таким чином демонструють нерівність). Але можливість використання цього показника має визначатися з урахуванням наявності статистичних даних.

Також у новітніх дискусіях для оцінювання економічної нерівності на глобальному рівні пропонують [9; 14] використовувати інтегровані показники - Індекс людського розвитку та Індекс щастя. Комплексний Індекс людського розвитку розкриває інтегральну оцінку розвитку людини за рахунок поєднання таких показників як ВВП на душу населення, рівень грамотності й тривалість життя. Нерівність в інтегральному Індексі щастя визначається за допомогою таких показників, як ВВП на душу населення, рівень соціальної підтримки, очікувана тривалість життя, відношення до корупції та ін.

Для оцінювання динаміки економічної нерівності серед населення у розрізі її чинників, у науковців не склалося єдиної думки щодо використання єдиного набору показників. Аналіз і систематизація праць українських науковців дає змогу вирізнити три групи показників у розрізі чинників поширення економічної нерівності. Зокрема, науковці вбачають, що; (а) *доходи* виступають базовим чинником нерівності, оскільки вже на стадії їх формування закладаються різні економічні можливості для різних груп населення. Для оцінювання динаміки економічної нерівності за доходами науковці пропонують використовувати декілька показників: Індекс Джині [5;9;14]; Індекс Пальми [9]; структура доходів населення [5;8;6]; розрив між мінімальною і середньою заробітною платою [8]; децильний та квінтільний коефіцієнти [9]. (б) однією із характеристик

економічної нерівності населення є *споживчі характеристики*. Чим бідніше домогосподарство, тим більший відсоток свого доходу воно змушене витратити на купівлю продуктів харчування. За можливостями придбання непродовольчих товарів та послуг менш забезпечені домогосподарства відчутно поступаються заможним. Для оцінювання динаміки економічної нерівності за споживчими характеристиками фахівці пропонують визначати частку доходу, що витрачається на продукти харчування, непродовольчі товари [5;6]. (в) основними характеристиками, що свідчать про динаміку економічної нерівності за *майновим забезпеченням* фахівці розглядають наявність нерухомості (житло та земля) і можливості придбати товари тривалого використання. Аналіз динаміки економічної нерівності за майновим забезпеченням пропонується здійснювати за [6]: типом власності на житло; доступністю житла; забезпеченістю окремими товарами тривалого користування; самооцінкою домогосподарствами власних житлових умов; наявністю у власності земельних паїв.

Важливим завданням у методології оцінювання ризиків є визначення можливих наслідків від їх реалізації у відповідних сферах життєдіяльності суспільства [11]. Мова йде про визначення допустимої межі реалізації ризиків та небезпечних наслідків для безперервності функціонування життєдіяльності людини, суспільства та держави з метою прийняття державно-управлінських рішень щодо реагування та створення потенціалу, ефективно використання якого, у разі настання загроз дозволить забезпечити безперервність функціонування життєдіяльності. Встановлення допустимих і недопустимих ризиків і наслідків від їх реалізації, а також побудова їх ієрархії є ключовою передумовою визначення спрямованості застосування сил та засобів суб'єктів забезпечення національної системи стійкості, а також раціонального розподілу наявних у суспільстві ресурсів.

На основі використання показників з оцінювання вимірів економічної нерівності, її видів

отримуємо оціночні дані для визначення масштабу наслідків чи виникаючих можливостей в результаті реалізації ризику поглиблення економічної нерівності. Використання показників вимірювання економічної нерівності на глобальному рівні дає змогу отримувати оціночні дані, що розкривають зв'язок та співвідношення нерівності у розподілі доходів у різних країнах, розвиток людського потенціалу і задоволеність життям.

Масштабування наслідків повномасштабної збройної агресії РФ проти України помітно вплинуло на зниження рівня життя населення і задоволеність життям (Таблиця 1). Зокрема, ВВП на душу населення за паритетом купівельної спроможності у 2021 році знизився на 2,218 дол США. Індекс щастя в Україні різко знизився у 2023 році до рівня 4,64, а у довоєнний період цей показник становив 5,08. Попри значне погіршення рівня життя населення і зниження задоволеності життям, Україна за Індексом людського розвитку зберегла високий рівень на глобальному рівні (значення Індeksu людського розвитку у 2022 році знизилася до 0,73, а у 2021 році цей показник становив 0,76). Попри масштабність негативних наслідків від повномасштабної збройної агресії РФ проти України, незначне зниження Індeksu щастя в Україні в 2022 році викликано зростанням згуртованості суспільства, зниженням регіональних розбіжностей і зростанням взаємодопомоги серед населення та ролі держави в суспільному житті. Таким чином, серед характеристик-стимуляторів, які впливають на зміцнення позицій України на глобальному рівні та зміцнення стійкості держави і суспільства відноситься високий рівень грамотності населення, зміцнення згуртованості суспільства, зростання ролі держави для населення.

Наслідки повномасштабної збройної агресії РФ проти України негативно вплинуло майже на всі види економічної нерівності. Наявні статистичні дані, за якими можна охарактеризувати динаміку поглиблення економічної нерівності в розрізі її видів призводять до використання обмеженого

Таблиця 1

Економічна нерівність на глобальному рівні

Показник	Рік				
	2018	2019	2020	2021	2022
ВВП на душу населення за паритетом купівельної спроможності в Україні, дол США	12,337	12,805	12,408	12,949	10,731
Індекс людського розвитку в Україні (значення/рівень)	0,78 високий	0,77 високий	0,76 високий	0,76 високий	0,73 високий
Індекс щастя в Україні	4,10	4,33	4,88	5,08	5,07

Джерело: складено автором за даними [15;16;17]

набору показників. Зокрема, характеризуючи динаміку економічної нерівності за доходами використовуємо Індикатор Джині, дані якого свідчать, що в Україні протягом 2021–2022 рр. значення цього показника залишалось стабільним на рівні близько 26 % попри негативні наслідки від повномасштабної збройної агресії РФ проти України [18]. Згідно з офіційними даними нерівність доходів населення залишається низькою, але ряд інших показників які характеризують економічну нерівність свідчить про ризики для зміцнення стійкості суспільства і держави.

Статистичні дані щодо структури доходів населення характеризують тенденцію з поглиблення економічної нерівності. За даними Інфляційного звіту НБУ [19] ключовими у доходах населення другий рік поспіль залишаються соціальні трансферти (пенсії, соціальні допомоги), виплати військовим. Це відображає пряму залежність населення від державного бюджету. Для прикладу, у високорозвинених країнах частка заробітної плати у структурі загальних доходів населення перевищує 80%, тобто реалізується відтворювальна функція заробітної плати як основного компонента формування бюджету родини [5]. У цьому контексті важливо розглянути спроможності домогосподарств купувати товари, тобто проаналізувати споживчі характеристики населення.

Дані, оприлюднені в Інфляційному звіті НБУ за жовтень 2023 р. [19], свідчать про стрімке зростання кількості домогосподарств, які не можуть дозволити собі певні товари першої необхідності протягом дії режиму воєнного стану. Станом на вересень 2023 р. таких домогосподарств було близько 50 %. Судячи із самооцінки фінансового становища домогосподарств, за період воєнного стану значно зросла частка домогосподарств, які економлять на харчуванні (з 12,2 % у 2021 р. до 26,2 % у 2023 р.). В той же час зменшилася частка домогосподарств, яким вистачає на харчі, одяг, взуття (з 39,3% у 2021 р. до 22,7 % у 2023 р.). Це свідчить про збільшення протягом дії воєнного стану частки домогосподарств, що перебувають на межі бідності на тлі збільшення частки неактивного населення.

Протягом дії воєнного стану зросла частка домогосподарств, яким вистачає на придбання товарів тривалого користування (вистачає на придбання дрібної і габаритної техніки, а на придбання машини / квартири потрібно заощадити / позичити) з 3% до 8,3%, а також частка домогосподарств, які можуть собі дозволити будь-які покупки (в тому числі придбання товарів тривалого користування, машини, квартири) з 0,5 % до 1,7 %. Також дані з оцінювання домогосподарствами власних житлових умов за період 2021-2022 років свідчать про збільшення частки домогосподарств, що задоволені своїми жит-

ловими умовами з 57,5% до 58,8% [20]. Така ситуація являється однією із характерних ознак поглиблення економічної нерівності за майновим забезпеченням.

Покращення окремих майнових характеристик економічної нерівності відбулося паралельно із загостренням проблеми доступності житла для значної частки громадян в результаті масштабних руйнувань житлової інфраструктури. В Україні за даними 2021 р., 49,8% домогосподарств жили у перенаселеному житлі. До початку масштабних руйнувань житлової забудови в результаті повномасштабної збройної агресії РФ рівень перенаселеності житла в Україні вже був вищим за аналогічні показники в таких країнах ЄС, як Латвія (41,3 %), Румунія (41 %), Польща (35,7 %). Вимушена міграція населення закордон та інші чинники сприяли незначному зниженню рівня перенаселеності житла у 2022 році до 48,9%.

В результаті повномасштабної збройної агресії РФ проти України за період з 24 лютого 2022 року по 24 лютого 2023 року завдані збитки житловим об'єктам оцінено у 50 млрд дол США. За приблизними розрахунками, понад 2,4 млн українців залишилися без житла, або мешкають у пошкоджених будинках. У звіті Міжнародної організації з міграції зазначено, що станом на 23 січня 2023 року 60% усіх ВПО проживають в орендованих помешканнях, 21 % мешкають у друзів або родичів, а 3 % ВПО мешкають у центрах колективного проживання. Водночас серед непереміщеного населення 91 % проживають у власному помешканні та рідше стикаються з тягарем оренди житла.

Тривала повномасштабна збройна агресія РФ активізує негативні наслідки, що сприяють поглибленню економічної нерівності. Оцінювання негативних наслідків від поглиблення економічної нерівності за допомогою аналізу вимірів економічної нерівності, її видів у динаміці дозволило визначити проблемні питання, що потребують першочергового дослідження і вирішення. В інтересах зміцнення стійкості та урахування обмеженість ресурсів потребують своєчасного прийняття рішення щодо реагування на наслідки поглиблення економічної нерівності у найбільш значущих її видах. Серед наслідків, які потребують першочергового реагування варто виділити такі проблемні питання:

– найбільша видаткова частка сімейного бюджету українців припадає на продукти харчування, а понад чверть відсотка домогосподарств навіть економлять на харчуванні; другою значною статтею витрат домогосподарств залишається оплата комунальних, зокрема енергетичних послуг. Негативні наслідки від повномасштабної збройної агресії РФ також підсилюються локальним дефіцитом продуктів харчування в місцях, що розташовані близько до зони бойових дій;

а у результаті загрози обстрілів і руйнування військами РФ об'єктів енергетичної інфраструктури обмежується фізична доступність енергоресурсів для населення.

Безперервність забезпечення функціонування цих сфер життєдіяльності суспільства передбачено у Концепції забезпечення національної системи стійкості, яка введена в дію Указом Президента України від 27 вересня 2021 р. № 479/2021. В результаті завданих наслідків від реалізації ризику поглиблення економічної нерівності першочерговим завданням постає забезпечення рівного доступу населення до якісних і безпечних продуктів харчування, до енергетичних послуг як важливих сфер життєдіяльності суспільства.

– значне зростання диференціації населення за доходами і споживчими характеристиками, збільшення частки осіб які перебувають на межі бідності віддзеркалює тенденцію «розмивання» середнього класу в Україні. Стрімке зростання кількості домогосподарств, які не можуть дозволити собі певні товари першої необхідності протягом дії режиму воєнного стану на тлі збільшення частки неактивного та скорочення зайнятого населення фактично означає перебування на межі бідності близько 50% домогосподарств.

Доведено, що середній клас у розвинутих країнах формує найширший споживчий ринок для дрібного та середнього бізнесу, виступає в ролі «стабілізатора» суспільства, забезпечує стабільність і динамічний економічний розвиток країни [8]. Для зменшення впливу наслідків від поглиблення економічної нерівності потребують своєчасного прийняття рішення щодо стимулювання до підприємництва неактивного населення, що збільшилося в результаті повномасштабної збройної агресії РФ, або осіб які зазнали негативного впливу на діяльність своєї компанії за умови забезпечення рівних можливостей та сприятливих умов для реалізації їх активної економічної і соціальної поведінки; утвердження відповідальності населення за власний добробут; підвищення адресності з надання державної допомоги лише бідним верствам населення.

– негативні наслідки від тривалої повномасштабної збройної агресії мають вираження у зниженні доступності житла для населення. Хоча результати оцінювання засвідчують зниження рівня перенаселеності житла з початку повномасштабної збройної агресії РФ, але це зокрема наслідок вимушеної міграції. Поглиблення економічної нерівності за майновим забезпеченням також проявляється через значне збільшення частки домогосподарств, які можуть собі дозволити будь-які покупки, в тому числі придбання товарів тривалого користування, нерухомості.

У Конституції України (стаття 47) визначено, що кожен громадянин має право на житло. Дер-

жава створює умови за яких кожен громадянин матиме змогу побудувати житло, придбати його у власність або взяти в оренду. В ієрархії завдань порядку денного органів державної влади постають такі пріоритетні завдання зі зменшення економічної нерівності за майновим забезпеченням. По-перше, складовою частиною реалізації права на житло має бути виявлення нових, найбільш уразливих категорій людей, які втратили житло і впровадження інструментів доступності житла на пріоритетній основі із забезпеченням процедури верифікації. По-друге, для всіх категорій людей, яким належать майнові права на законсервовані об'єкти незавершеного будівництва мають бути створені рівні можливості для добудови житла з покращеним рівнем житлових умов за рахунок співучасті держави і співвласників житла. Частка участі держави і власників житла у співфінансуванні добудови житла повинно збільшуватися зі збільшенням рівня енергетичної ефективності житла, з використанням установок ВДЕ і близьким до нульового рівнем споживання енергії, у порівнянні із передбаченим у проекті. По-третє, мають бути створені можливості доступу до інструментів відновлення пошкодженого майна з близьким до нуля рівнем споживання енергії в будівлі всім співвласникам будинку, в тому числі тим, хто має низький дохід (при цьому частка участі має варіюватися враховуючи вразливість споживачів і рівень зменшення споживання енергії). Зазначені умови для співвласників будинку забезпечуватимуть покращення рівня житлових умов, а для держави - зменшення використання енергоресурсів у житловому фонді.

– аналіз характеристик економічної нерівності дав змогу також виявити і потенціал для зміцнення стійкості суспільства і держави. Попри значне зниження рівня життя населення та поступове зниження задоволеності життям, мова йде про виявлення «характеристик-стимуляторів», зокрема: зростання згуртованості суспільства, взаємодопомоги, зниження регіональних розбіжностей, зростання ролі держави в суспільному житті. Зазначені тенденції можна розглядати як нові можливості, що продукують напрями дій держави, бізнесу та суспільства для впровадження комплексу заходів із відновлення якості життя населення, умов функціонування суспільства. При цьому, відновлення якості життя населення, умов функціонування суспільства на рівні, не нижчому за докризовий варто розглядати як процес створення потенціалу, ефективно використання якого у разі настання загрози дозволить ефективно забезпечувати стійкість суспільства і держави.

Висновок. Результати оцінювання ризику економічної нерівності в період воєнного стану в Україні дали змогу виявити найбільш значущі для забезпечення стійкості держави і суспільства

негативні наслідки, а також нові можливості які можуть мати потенціал для розвитку. Для аналізу безпекового середовища в аспекті економічної нерівності було визначено показники для глобального виміру, а також у розрізі її видів. Результати оцінювання економічної нерівності розкривають неоднозначну ситуацію щодо наслідків цього

явища, для встановлення нагальних проблемних питань, що потребують вирішення в інтересах зміцнення стійкості. В умовах обмеженості ресурсів визначено першочергові завдання в порядку денному органів державної влади з виділенням категорій населення, на які мають бути спрямовані державно-управлінські впливи.

REFERENCES:

1. Survival of the Richest. *Oxfam*. Retrieved from <https://www.oxfam.org/en/research/survival-richest> [in English].
2. Gini index in Ukraine from 2013 to 2028. *STATISTA*. Retrieved from <https://www.statista.com/forecasts/1165120/gini-index-forecast-in-ukrai...> [in English].
3. Gini coefficient of equivalised disposable income – EU-SILC survey. *Eurostat*. Retrieved from https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/ilc_di12/default/table?l... [in English].
4. Kachynskiy, A.B. (2013). *Indykatory natsionalnoi bezpeky: vyznachennia ta zastosuvannia yikh hranychnykh znachen* [Indicators of national security: definition and application of their threshold values]. Kyiv: NISS [in Ukrainian].
5. Lavruk, I.H., Lavruk, Sh.H., Todoriuk, S.I. & Kyfiak, V.I. (2019). Nerivnist dokhodiv naseleennia v Ukraini [Income inequality in Ukraine]. *Investytsii: praktyka ta dosvid - Investments: practice and experience*, 11, 69-78 [in Ukrainian].
6. Libanova, E.M. (Eds.). (2012). *Nerivnist v Ukraini: masshtaby ta mozhlyvosti vplyvu* [Inequality in Ukraine: scope and possibilities of influence]. Instytut demografii ta sotsialnykh doslidzhen imeni M. V. Ptukhy NAN Ukrainy [in Ukrainian].
7. Chubka, O., Skorokhod, I., Putytskyi, A. (2022). Kontseptualizatsiia pidkhodiv do tlumachennia definitsii «nerivnist», yii vydiv, proiaviv ta prychny vynykennia [Conceptualization of approaches to the interpretation of the definition of "inequality", its types, manifestations and causes of occurrence]. *Financial and Credit Activity Problems of Theory and Practice*, 5(46), 463–476. DOI: <https://doi.org/10.55643/fcaptop.5.46.2022.3910> [in Ukrainian].
8. Opalko, V.V., Denysenko, V.O. (2018). Nerivnist dokhodiv i problema formuvannia [Income inequality and the problem of formation]. *Naukovyi visnyk Mizhnarodnoho humanitarnoho universytetu - Scientific Bulletin of the International Humanitarian University*. Retrieved from: <http://www.vestnik-econom.mgu.od.ua/journal/2018/33-2018/6.pdf> [in Ukrainian].
9. Opalko, V. (2018). Metodyka otsiniuvannia ekonomichnoi nerivnosti: svitova praktyka [Methodology for assessing economic inequality: global practice]. *Ekonomichnyi prostir - Economic space*, 129, C.30-44 [in Ukrainian].
10. Ukaz Prezydenta Ukrainy Pro rishennia Rady natsionalnoi bezpeky i oborony Ukrainy vid 20 serpnia 2021 roku «Pro zaprovadzhennia natsionalnoi systemy stiikosti» vid 27.09.2021 roku № 479/2021 [Decree of the President of Ukraine On the decision of the National Security and Defense Council of Ukraine dated August 20, 2021 "On the introduction of the national stability system" dated September 27, 2021 No. 479/2021. Ofitsiine internet-predstavnytstvo Prezydenta Ukrainy - Official online representation of the President of Ukraine. Retrieved from <https://www.president.gov.ua/documents/4792021-40181> [in Ukrainian].
11. Reznikova, O.O., Voitovskiy, K.Ie. & Lepikhov, A.V. (2020). *Natsionalni systemy otsiniuvannia ryzykiv i zahroz: krashchi svitovi praktyky, novi mozhlyvosti dlia Ukrainy* [National risk and threat assessment systems: world best practices, new opportunities for Ukraine]. Kyiv: NISS [in Ukrainian].
12. Reznikova, O.O. (2022). Natsionalna stiikist v umovakh minlyvoho bezpekovoho seredovyscha [National stability in the conditions of a changing security environment]. Kyiv: NISS [in Ukrainian].
13. Orel M. H. (2019). Teoretyko-metodolohichni zasady formuvannia systemy derzhavnoho upravlinnia u sferi politychnoi bezpeky [Theoretical and methodological foundations of the formation of the state administration system in the field of political security]. *Doctor's thesis*. Kyiv: MAUP [in Ukrainian].
14. Tymoshenkov, I.V., Nashchekina, O.M. (2018). Mizhnarodni porivnialni doslidzhennia u dzerkali rytorychnoi kontseptsii metodu ekonomichnoi nauky [International comparative studies in the mirror of the rhetorical concept of the method of economic science]. *Ekonomichna teoriia ta pravo - Economic theory and law*, 4(35). DOI: <https://doi.org/10.31359/2411-5584-2018-35-4-11> [in Ukrainian].
15. GDP per capita, PPP (constant 2017 international \$). *WorldBank*. Retrieved from https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.PCAP.PP.KD?end=2018&name_desc=true&start=1990 [in English].
16. Human Development Index (HDI) by Country. *World Population Review*. Retrieved from <https://worldpopulationreview.com/country-rankings/hdi-by-country> [in English].
17. Ukraine: Happiness index. *Global Economy*. Retrieved from <https://www.theglobaleconomy.com/Ukraine/happiness/> [in English].
18. Gini index in Ukraine from 2013 to 2028. *STATISTA*. Retrieved from <https://www.statista.com/forecasts/1165120/gini-index-forecast-in-ukrai...> [in English].
19. Inflatsiynyi zvit Natsionalnoho banku Ukrainy [Inflation report of the National Bank of Ukraine]. (2023). *bank.gov.ua*. Retrieved from <https://bank.gov.ua/ua/news/all/inflyatsiyniy-zvit-jovten-2023-roku> [in Ukrainian].
20. Obstezhennia umov zhyttia domohospodarstv [Survey of living conditions of households]. (2022). *stat.gov.ua*. Retrieved from [https://stat.gov.ua/uk/explorer?um=SSSU:DF_SURVEY_LIVING_CONDITIONS_HOUSEHOLDS_P1\(1.0.0\)](https://stat.gov.ua/uk/explorer?um=SSSU:DF_SURVEY_LIVING_CONDITIONS_HOUSEHOLDS_P1(1.0.0)) [in Ukrainian].